

УДК 336. 14

Тарангул В. І.,*аспірантка Національного університету ДПС України*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Узагальнено теоретичний базис стосовно проблематики економічного розвитку регіонів національної економіки у аспекті його фінансування. Доведено, що розробка фінансового механізму стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів має бути спрямована на активізацію системи основних чинників економічного розвитку кожного конкретного регіону.

Ключові слова: *регіон, фінансовий механізм, економічний розвиток, теорія економічного зростання.*

Обобщено теоретический базис относительно проблематики экономического развития регионов национальной экономики в аспекте его финансирования. Доказано, что разработка финансового механизма стимулирования социально-экономического развития регионов должна быть направлена на активизацию системы основных факторов экономического развития каждого конкретного региона.

Ключевые слова: *регион, финансовый механизм, экономическое развитие, теория экономического роста.*

A theoretical base is generalized in relation to economic development of regions of national economy in the aspect of financing. It is proven that development of financial mechanism of stimulation of socio-economic development of regions must be directed on activation of the basic factors of economic development system of every region.

Keywords: *region, financial mechanism, economic development, theory of the economy growing.*

Постановка проблеми. Посилення процесів глобалізації спричинює необхідність концентрації уваги на проблемах збалансування розвитку регіонів країн, підтримки проблемних територій, регулювання конкуренції між ними за фінансові ресурси тощо. При цьому урядам країн необхідно ідентифікувати основні фактори, що сприяють розвитку регіонів, у тому числі тих, що визначають їх потенційні внески у добробут національної економіки. Разом з тим, треба враховувати і той факт, що вплив таких факторів на регіональний соціально-економічний розвиток постійно змінюється, при чому для кожного конкретного регіону на кожному з етапів

розвитку характерний унікальний набір таких чинників соціально-економічного розвитку. Зауважимо, що для всіх регіонів країни основним фактором стимулювання соціально-економічного розвитку є використання фінансового механізму, що має бути оснований на принципі оптимального розподілу фінансових ресурсів між різними регіонами країни для ефективного їх розвитку, спрямованого та економічне зростання та підвищення життєвого рівня населення.

За цих умов активний вплив бюджетної системи на фінансові потоки між різними секторами економіки і регіонами є необхідною умовою для забезпечення економічного росту регіонів країни. Але разом з цим пріоритетами бюджетної політики є забезпечення – загальноекономічної рівноваги, збалансованості і разом з тим соціальної спрямованості бюджету при обмеженій можливості залучення зовнішніх ресурсів.

Реформа бюджетної системи в цілому і системи бюджетного вирівнювання стала частиною глибоких соціально-економічних перетворень в Україні, а успіх стабілізації економічної ситуації в країні значною мірою залежить від створення оптимальних форм бюджетних взаємовідносин, вирівнювання дисбалансів у бюджетах усіх регіонів України.

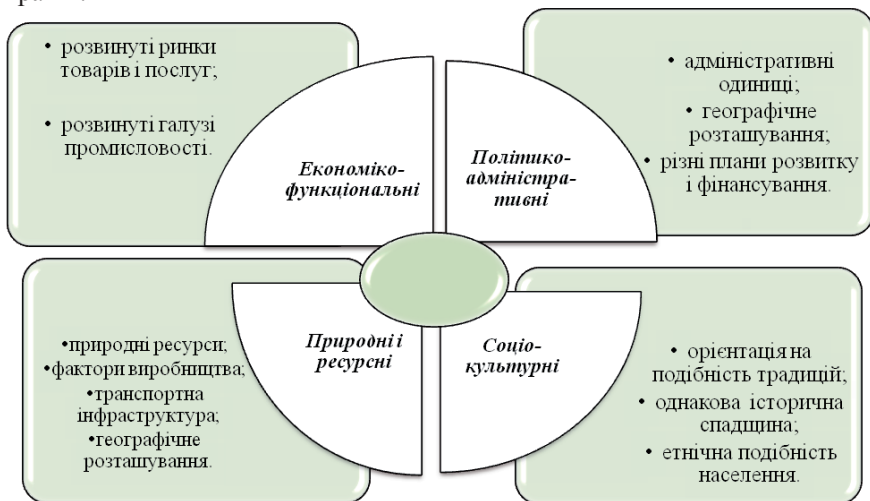
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку основ формування системи бюджетного вирівнювання внесли вітчизняні вчені В. Андрущенко, С. Буковинський, А. Єпіфанов, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, С. Огородник, В. Опарін, С. Онишко, Л. Тарангул, Ю. Пасічник, О. Романенко, В. Суторміна, В. Федосов, С. Юрій. Вирішення проблем забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень України подано у працях: В. Гейця, О. Василика, І. Вахович, Б. Данилишина, М. Долішного, Е. Лібанової та ін. Проблеми становлення державної регіональної фінансової політики досліджують В. Андрущенко, О. Данілов, Б. Заблоцький, І. Лук'яненко, та ін.

Мета і завдання дослідження. Теоритичний базис будь-якого напрямку прикладних досліджень у всіх галузях наук відіграє визначальну роль, оскільки формує: напрями досліджень та детермінує методи і логіку їх застосування під час проведення дослідження. Ми поставили собі завдання узагальнити теоритичний базис стосовно проблематики економічного розвитку регіонів національної економіки у аспекті його фінансування.

Виклад основного матеріалу. Треба зауважити, що основні положення тих чи інших теорій регіонального розвитку фахівців [1], як правило, використовують за основу при: проведенні аналізу соціально-економічної ситуації в регіоні; для обґрунтування рішень у сфері регіональної політики при плануванні видатків бюджетів регіонів тощо.

Зауважимо, що, як і у фаховій, так і у науково-популярній літературі, поняття “регіон” часто вживають без уточнення. Зокрема, зміст цього поняття залежить від тих критеріїв, які покладені в основу регіонального поділу національного господарства. Так, якщо розглянути класифікацію видів регіо-

нів за Яухайненом [1, с. 2] (рис. 1), то бачимо, що сутність цього поняття залежить від основних характеристик, що водночас є критеріями регіонування країни.

Рис. 1. Класифікація регіонів за Яухайненом

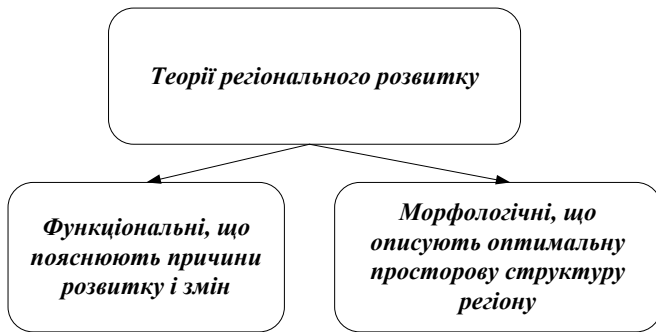
Таким чином, відповідно до кожного виду регіонів були розроблені теорії що пояснюють їх економічний розвиток та його вплив на економічний розвиток країни у цілому. Фактично, нині ці теорії є консистенцією різних парадигм регіонального розвитку і в усіх цих теоретичних напрацюваннях під розвитком розуміють регіональне та національне економічне зростання з обов'язковими позитивними зрушеннями у різних сферах суспільно-економічного життя. При цьому всі ці теорії відображають важливість чинників, що є дефіцитними для конкретних регіонів у певному аспекті розвитку й акцентують увагу на досягненні практичних соціально-економічних цілей регіонів у контексті глобальної мети – економічного розвитку національного господарства.

Відповідно, від того, що розуміли дослідники під поняттям регіон, те вони і вкладали в основну ідею при розробці теорій регіонального розвитку. Узагальнення праць авторів [2, 3, 4] дало змогу нам дійти попереднього висновку про те, що усі теоретичні наробки з проблематики регіонального розвитку можна об'єднати у такі групи залежно від основної мети (рис. 2).

Окрім того, залежно від підходу, що покладений в основу дослідження та бажаного результату можна виділити наступні групи теорій:

Збалансування економічного розвитку регіонів – усі теорії цієї групи базовані на моделі індустріального місцезнаходження Вебера і теорії індустріального простору (моделювання розташування виробничих потужностей). Оптимізація витрат і доходів приведе до максимізації прибутку і балансу

промисловості в регіоні, при цьому принцип досягнення максимального економічного ефекту повинен поширюватися на національну економіку, через: зростання податкових платежів, зайнятості та споживчого попиту.

Рис. 2. Теорії регіонального розвитку (залежно від мети дослідження)

Стимулювання інноваційного розвитку регіонів – основані на положенні про те, що інноваційна діяльність підвищує продуктивність праці і сприяє виробництву і збуту нової продукції, що, своєю чергою, збільшує надходження до бюджету та підвищує споживчий попит та зайнятість висококваліфікованих кадрів у регіоні. При цьому комерціалізація науково-технічних досягнень, підвищення рівня технічної освіти, інвестиції в наукові парки, обсяги державного фінансування і т. п. у різних регіонах різняться між собою. Проте стратегії стимулювання регіональних нововведень у більшості країн світу включають у планування регіонального розвитку, в аспекті стимулювання інноваційної діяльності в найменш розвинених регіонах країн [4]. Передові технології, зокрема, нові виробництва, реалізовані на базі малих підприємств, допомагають утримати людей у малоурбанізованих районах, вважають автори [5]. Концепція регіонального інноваційного середовища – закономірний результат технологічного процесу, що активно обговорюється останніми роками науковцями [4]. Цей підхід ґрунтований на “концепції промислових районів” Маршалліана. При цьому вважають, що соціально-економічний розвиток регіонів залежить від стану виробничої системи та від ступеня новизни використовуваних виробничих технологій, способів і відповідних їм знань. Саме тому ці теорії передбачають пріоритетне фінансування з центрального бюджету саме інноваційно спрямованих ініціатив, саме тих, які спрямовані на активізацію економічного розвитку.

Забезпечення функціонально-просторового розвитку. Ця група теоретичних наробок ґрунтована на розробках М. Портера, що адаптовані для регіонального розвитку. Зокрема, М. Портер виділив чотири основні характеристики розвитку: 1) місцеві умови; 2) умови попиту; 3) супутня і допоміжна промисловість; 4) структура, стратегія, конкурентоспроможність

підприємств. Цей підхід пов'язує глобальні, національні умови розвитку із локальними умовами економічного розвитку регіонів, що роблять підприємства конкурентними на світовому ринку. Звідси науковці доходять висновку, що регіональні органи влади, як і держава, загалом, можуть впливати на конкурентні можливості підприємств певного регіону. Таким чином, підприємства, що працюють у певних регіонах, можуть бути різної величини – від місцевих малих підприємств до виробничих мереж світового масштабу. Таким чином, у теоріях, що ґрунтовані на ідеях М. Портера [6] регіональний розвиток розглядають як синергетичний результат розвитку малих і середніх підприємств, підрозділів великих виробничо-збутових компаній тощо, які підтримують і розвивають як місцеву економіку, так і національну. Прибічники такого підходу стверджують, що регіональний розвиток – це результат протікання різних процесів і узгоджених дій, при цьому вирішальне значення мають: 1) загальні макроекономічні фактори розвитку територій; 2) політичні чинники; 3) економічні чинники; 5) чинники місцевого розвитку; 6) приватні ініціативи і виробничі проекти. Два останні чинники розглядають як чинники, що формують регіональне середовище для підприємств і вважають їх соціальним капіталом, а відтак, – пріоритетним напрямом державного фінансування соціально-економічного розвитку.

Державне регулювання економічного розвитку. Теорії регулювання роблять акцент на ролі регіональної та місцевої влади в створенні умов для розвитку і заперечують той факт, що основні сили соціально-економічних змін закладені усередині національної економіки. Також ці теорії стверджують, що структурні зміни на регіональному рівні можна здійснити зміною специфіки способів виробництва з метою накопичення капіталу. Регулювання може здійснюватися різними способами, а у конкретних випадках це означає, що можливе надання: привілеїв у отриманні державного фінансування певним регіонам; дозволів на реалізацію державних проектів тощо.

Регіональна спеціалізація. Ці теорії вказують, що саме чинники виробництва, якими наділений регіон, визначають пріоритети у фінансуванні державою соціально-економічного розвитку. Більшість регіонів, багатих ресурсами, покладаються на експорт сировини і продуктів. Як правило, це вважається первинною стадією, але розвиток промисловості починається з другої стадії. Вона може настати, але може і не настати. Природні ресурси є можливістю для регіонів, але все-таки не можуть гарантувати процвітання і довготривале отримання стабільних доходів. Наявність ресурсів, ціна виробництва, зростаюча стійкість соціального і природного середовища продовжують залишатися центральною темою багатьох досліджень, підходів і спірних питань. Щодо державного фінансування економічного розвитку, то ці теорії вказують на те, що пріоритетами має бути – надання необхідного обсягу потрібних чинників виробництва регіонам (наприклад, фінансування освіти, модернізації виробництва тощо).

Згладжування циклічності економічного розвитку регіонів. Такі теорії концентровані на циклічності виробництва і продажу продукції та необхідність розподілу виробництва від центральних, розвинених регіонів до периферії через старіння певних продуктів. Ці теорії допомагають пояснити хвилі промислового зростання від розвинених – до менш розвинених регіонів. Так, теорія життєвого циклу продукту може використовуватися в стратегічному управлінні виробничим сектором регіону: внутрішнє зростання – фінансування створення нових заводів і закупівлі устаткування на периферії; зовнішнє зростання – це придбання заводів або устаткування на периферії. З погляду регіональної політики, теорії циклічного розвитку продукту пояснюють економічну діяльність протягом тривалості життєвого циклу конкретного виду продукції. Відповідно до цього підходу, внесок держави у фінансування розвитку інфраструктури регіонів і країни – необхідна умова для зростання виробництва в регіонах як прогресивних, так і депресивних.

Висновки. Регіон це складна багатофункціональна система, що не вичерпується концепцією “географічного детермінізму”, а тому для забезпечення соціально-економічного розвитку конкретних регіонів необхідна розробка і реалізація програм, що спрямовані на: розвиток ринку праці, системи підвищення кваліфікації, надання послуг, допомоги підприємствам. Аналіз теорій регіонального розвитку дозволяє класифікувати чинники, що визначають економічну динаміку територій на: базові, розвинені і соціально-інституційні, а це дає змогу встановити пріоритетні напрями фінансування регіонального розвитку. Тому розробка фінансового механізму стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів має бути спрямована на активізацію системи основних чинників економічного розвитку кожного конкретного регіону.

Література:

1. Гаврилов А. Региональная экономика и управление: учеб. пособие для вузов / Гаврилов А. И. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – С. 234.
2. Кузнецова О. В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования. / Кузнецова О. В. / – Эдиториал УРСС, 2002. – С. 345
3. Региональное развитие: опыт России и Европейского Союза / Рук. авт. колл. и отв. ред. А. Г. Гранберг. – М. : ЗАО “Изд-во “Экономика””, 2000. – С. 267
4. Тодаро М. Экономическое развитие. учебник / пер. с англ. / М. П. Тодаро. – М. : ЮНИТИ, 1997. – 671 с.
5. Василик О. Теорія фінансів: підручник / О. Д. Василик – К. : НІОС. – 2000. – С. 416.
6. Портер М. Конкуренция / Майкл Портер. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
7. Вахович І. М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку: автореф. дис... доктора екон. наук: спец. 08. 00. 05. “Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка”/ І. М. Вахович. – Одеса, 2008. – 35 с.